

Latweeschu Awises.

59. gada-gabhjums.

Nr. 49.

Treschdeenā, 3. (15.) Dezemberi.

1880.

Redaktora adrese: Pastor J. Weide, zu Neuhausen pr. Hasenpöth, Kurland. — Ekspedizija Westhorn Iga grahmata-bohde Selgawa.

Latweeschu draugu beedribas gada-sapulze sch. g. 4. un 5. Dezemberi Mihgā tiks notureta. Museimā (steiernamā) runas eesahksee pulksten puszel 12ōs preeksch pusdeenas. Wisus beedribas lohzeklus salubdi

M. Bielenstein,
t. l. presidente.

Rahditajs: No eesahsemehm. No ahrsemehm. Wisjannatahs sinas. No Augsch-Kurfemes. Manfreds Belmonte, jeb: laupihis grahfa dehls. Mhto Dhtschkeri! Drupas un druskas. Weentulis klusumā. Naudas-papihru zena. Labibas un preekschu-tirgus. Atbilde. Studinashanas.

No eesahsemehm.

Behterburga. Par Keisara Majestetes pahrbraukshanu Behterburgā laikraksti pasneedi plaschakas sinas, — to starpā schahdas: Nikolaja bahnusi jau pulksten 8ōs no rihta salasihjabs gwardijas ofizeeri pilnā uniformā. Bahnusi bij karogeem puschohts un platforma apklahta tepikeem. Ap pulksten 9eem atbrauca tā sauzamais swihtasbrauzeens, kas deenu preeksch tam, pulksten 1/2 5ōs pehz pusdeenas, bij isbrauzis is Maslawas. Pulksten 1/2 9ōs peebrauca brauzeens, ar kuru Keisariskahs Augstibas Leelfirsts Trohnamantineeks, Leelfirstene Trohnamantineeze, Leelfirsts Wladimirs Alekxandrowitschs un Leelfirstene Maria Pawlowna nobrauca lihdi Kolpinas stanzijai, tur apfweizinaht Keisara Majesteti. Jhfi preeksch pulksten 1 0eem wehl sapulzejahs wisi ziti Keisara familijas lohzekli bahnusi. Pulksten 1 0ōs eebrauca Keisariskais brauzeens bahnusi, kas trizin ftrizinajahs no warenajeem urā-sauzeeneem. Keisara Majestete un Keisariska Augstiba Leelfirsts Trohnamantineeks bij Semenowas leibwardijas pulka uniformā, kas todeen swineja sawus pulka-swehtkus. Scha pulka komandeeru, swihtes generalmajoru grahfu Kleinmichetu, kas lihdi ar ziteem ofizeereem gaidija us perona, Keisara Majestete schehligi usrunaja kahdeem laipneem wahrdeem. Pehz tam Keisara Majestete dewahs pa Keisariskahm istabahm lihdi Sawai ekipaschaj, kura Winam blakus pa labajai rohjai peefehdahs Leelfirsts Trohnamantineeks. Gwardijas ofizeeri wisaplahrt, leele kauschu bari kleehtin kleejsa „urā!“, tā Keisara Majestete nobrauca lihdi Kasanas katedralei, tur Winsch Sawu deewbihjibu parahdija brihnumdaritajai Deewmahtes bildei, lohpa ar Leelfirstu Trohnamantineeku. Swehts preeks pahrehma kauschu barus katedrale, kad Keisara Majestete aplampa un nobutshoja Leelfirstu Trohnamantineeku, un Ubi tad, fweizinadami, pallantijahs us kauschu pusi! — Behterburgas Frantschu awisei fino is Rangasaki, Klusajā juhrā, ka Kreewu kara-kugu admiralam, generaladjutantam Lesowskim, gadijusees leela nelaimē: firmgalwis admirals pahrlausees kahju. Pagaidahm kara-kugu komandu usneemēs kontr-admirals barons Stakelbergs. — Par stahwolli, kahdu Kaukasijas kara-walde eenehmusi pret Kurdu dumpi, kahda Frantschu awise raksta schahdi: Pee Persijas rohbeschahm nosuhtiti 5 bataljoni kahjneeku, 1 pulks kasaku un 3 Kaukasijas baterijas. Kreewi, kur wajjadsehs, palihdsehs Persijas kara-spehklam, bet pahri par rohbeschahm ne-ees. Schahdā sinā Kreewija nodohmā Persijas schaku padariht par draugu, lai no Persijas tad waretu pagahdatees promjantu sawam kara-pulkam, kas tagad zekā pret Tele-Turkmeneem. — Zetuministerija nahkoshā gadā grib likt ismekleht un aprakstihht daschas upes un kanahlus, — to starpā ari Embachu, pee kuras atrohnahs Tehrpatas pilsehta, un kura eetel Peipusa esarā. Scheem darbeem ir kugneezibas weizinaschanas noluhls. — Gubernatoru lohne, tā „Now. Wr.“ fino, tikschoht us grahfa Loris-Melikowa preekschlikumu

drihs pa-augstinata. Lihdi schim winu krohna lohne bij 5,430 rbl., bet turpmat gubernatori 16 swarigakās gubernās dabuschohht pa 8000 rubl. un zitās gubernās pa 7000 rublu krohna lohnes. Wajjadstigo naudū preeksch tam grahfs Loris-Melikows sadabujis no tam, ka pehz Keisara kanzelejas 3. nodatas (schandarmu pahriwaldes) atzelschanas jeb saweenofchanas ar eeschsleetu ministeriju daschi amati tikuschi uszelti un zaur to atlizis naudās. — Us Jurga-swehtkeem seemas-pili, 26. Nowemberi, pulksten 1/2 1ā pusdeenā, sapulzejahs us swehtku deewkalposchanu wisi Behterburgā fabraukshchee Jurga-ordena brunneeki un selta sohbinu ihpaschneeki. Keisara Majestete, pawadihts no Sawa weefa, Oldenburgas leelherzoga, apstaigaja sapulzejuschohs kareiwus un apfweizinjaja winus. Wisus Jurga-ordena brunneekus usajinjaja us Keisarisko maltiti. Pulksten 1/2 7ōs wakarā Keisara Majestete eenahza ehdamā sahlē, pawadihts no Keisariskahs familijas un Oldenburgas leelherzoga. Maltites laikā atnahza apfweizinaschanas telegrama no Keisara Wilhelma; telegramu nolastija, un Keisara Majestete Alekxanders issauza weselibas Jurga-ordena wezakajam brunneekam, Wahzijas Keisaram Wilhelmam. — „Wald. Wehstnesi“ issludinahts Wisaugstaks ukasis no 15. Nowembera, kas pawehl, tuhliht atzelt Keisara Majestetes kanzelejas III. nodatu un eerihchoht eeschsleetu ministerijā walsts-polizejas nodatu, kuras budschets nosajihhts us 104 tuhst. 200 rubleem. — Kahdu leelu swaru leel kaudis us sahlē akzises atzelschanu, to peerahda pateizibas telegrama, kuru Maslawas pilsehtas wahrda turenēs generalgubernators, firsts Dolgorukows, laidis Keisara Majestetei, issazidams Maslawas eeschwotaju leelo preeku par sahlē akzises atzelschanu, kura ilgal nekā 200 gadus pastahwejusi Kreewijā. Atzelschanas deena palikschohht muhschigā peeminā, pamasinadama meerigā semlohpja un darbigā amatneeka pohstu un atklahdama jaunus awotus kauschu turibai. — Maslawas generalgubernators no grahfa Loris-Melikowa dabujis sinojumu, ka Keisara Majestete ar Pascha rohku telegramā peesihmejis: „Telegramu lastiju ar ihstu preeku.“ — Biskaps J. von Richter, ewangelisko lutertizigo generalkonfistorijas wihze-preekschneeks Behterburgā, 26. Dezemberi swinehs sawu 50-gadu amata-jubileju. Scheem swehtkeem par peeminu grib jubilarām pasneegt kapitalu, no kura intrefehm lai dibina brihwweetas Behterburgas bahrinu-namā, ko winsch tā senakais Behterburgas Jesus-basnizas mahzitajs dibinajis.

Sahlē nodohshanas atzelschana teel no wisahm Kreewu awisehm apfweizinata par lohti derigu waldbibas sohli. Sahlē nodohshana, tāpat tā galwas-nauda, speeda wiswairak nabagakahs kahrtas. Sahlē wiseem zilwekeem weenadā mehrā wajjadstiga, un tā tad katram nahzabs aismalkaht to paschu nodohshanu, weenalga — waj tas bij bagats, jeb nabags. Tas pehz tautas-faimneezibas likumeem ir nepareisiba. Galwas-naudu wehl dauds mas war tā isdalihht malkataju pulkā, tā stiprakais malkā wairak un wahjakais masak, bet pee sahlē nodohshanas tas nebij eespehjams. Katram bij japehrt pascham sawa sahlē un ja-aismalkā winas zaur nodohshanu sadahrdsinatā zena. Tā tad wareja teikt, ka sahlē nodohshana no itin wi-

I s d o h f c h a n a s J a n w a r a m e h n e f i 1 8 8 0.

Datums.		Saimnee- zibā.		Mahjtu- ribā.		Saimēs lohne.		Jauns in- wentarium.		Nobohsch. (Abgaben.)		Išbohšč. pr. buhweš.		Išpajšig. išbohščan.		Kohpā.		
		rubl.	kap.	rubl.	kap.	rubl.	kap.	rubl.	kap.	rubl.	kap.	rubl.	kap.	rubl.	kap.	rubl.	kap.	
4. Janwar.	Paršpohd. dšel.	6	50	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	50
10. Janw.	1 efeku mašč.	—	—	—	—	—	—	32	—	—	—	—	—	—	—	—	32	—
15. Janw.	Bantai m. intr.	—	—	—	—	—	—	—	—	60	25	—	—	—	—	—	60	25

Tas nu buhtu iſjumā wiſš, kaš ir waija-
dšigš pee weenkahrſchahš ſaimneezi-
bas grahmatu-weſchanaš. Žeram, ka buhſim no lee-
luma peerahdijušči, kà ſaimneezi-
bas grahmatas wedamaš; tomehr katriš warehš to ari pehž
patišchanaš pahrgrohſiht un paplaſchinah.

Lai grahmatu-weſchana ari pilnigā ſinā ſa-
ſneegtu ſawu mehrki un noluhku, waijaga to
eeſahkt ar wiſaš mantibas pilnigu uſnemſchānu,
kaš ir katra gada galā atſahklama. Šchahda
uſnemſchana ir tapehž waijadšiga, lai mantibas
buhſchana buhtu weenmehr preekſch aži-
hm, un lai waretu ſinah, waj ſaimneezi-
ba ir gabjuſi uſ preekſchu, waj atpakat. Škaiti rahda ar-
ween wiſu jo ſklaidrafi, un pamudina ſemkopi,
lai wairak dohmā, wairak publežahš un dſihwo
taupigi derigā weeta.

Mantibas uſnemſchana buhtu iſdarama
ſchahdā wiſſē:

A. Grunts-ſapitalš, mahjas waj mui-
ſchas leelums, lauku un eſhu wehrtiba.
(Arendatoreem tas naw jarehšina.)

B. Dſihwais inventariums:

- 1) Sirgi,
- 2) Gohwiš, bukti un gohtenes,
- 3) Aitas,
- 4) Žuhkaš,
- 5) Putni,
- 6) Bites.

C. Redſihwais inventariums:

- 1) Lauka-darba leetas,
- 2) Darba-rati un raguš,
- 3) Rohkaš-darba leetas,
- 4) Maſchines,
- 5) Staſka leetas, ſirgu leetas u. t. j. pr.

D. Namturibas inventariums:

- 1) Iſtabas leetas,
- 2) Weſcha un gultaš,
- 3) Rauda un ſudraba leetas,
- 4) Kuknaš leetas,
- 5) Peena trauki.

E. Krahjums:

- 1) Labiba,
- 2) Kartuſefi,
- 3) Ehdamaš leetas namturibā,
- 4) Audekli, lini, willa,
- 5) Lohpu ehdamais,
- 6) Malka.

F. Seemas ſehja.

- 1) Buhra-weetas puhru,
- 2) Buhra-weetas rudſu.

G. Rauda.

- 1) Šklaidra nauda,
- 2) Intreſchu papihri.

Kà ſaimneezi-
bas gada eeſahkumu un beigaš
waram preekſch muhſu apgabala peenemt Žur-
ga deenu jeb 23. Aprili, jo ar ſcho deenu ſah-
kaš un beidſahš leelakā data darbu, un ta ir
gandrihš wiſu deeneſtneeku gada eeſahkums un
beigaš.

Pee maſahm ſaimneezi-
bahm waijadſehš, kà
pats par ſewi prohtamaš, daſchāš inwentariuma
uſnemſchanaš pamafinah; turpretim leelāš
ſaimneezi-
bāš buhš jo labi, kad taš wehl pa-
plaſchina.

Išpajšchi daram wehl zeen. laſitajuš uſ-
maniguš uſ weenu leetu, prohti pee inwenti-
riuma nowehrteſchanaš jeb taſſeereſchanaš wai-
jaga katra leetu pareiſi apſpreeſt. Šchāi ſinā
buhš buht katraſ taifnam paſcham preekſch
ſewiš un neſpreeſt wiš pahrak, bet tā, ka par

leetu, ja to pahrdohstu, ari pateesi to warehs dabuht. Ja kahds dohmatu, ka to pats ne-warehs pareisi idariht, tas lai labaki luhds palihgâ kahdus no faweem kaimineem. Rit-tiga nowehrteschana ir waijadfiga tapeh3, lai gada galâ waretu sinaht, waj mantiba ir gah-justi wairumâ jeb masumâ.

Jaunu lohpu wehrtiba tohp ar katru gadu leelaka, turpretim wezu lohpu wehrtiba atkal masaka. Maschines waijaga spreest katru ga-du masakais par 10 procentehm lehtaki, tur-pretim darba leetas, kâ rati, ragus u. t. pr., ja tee tohp kreetni pahrlaboti, buhs gandrihs tai paschâ wehrtibâ; tâpat ari istabas leetas, wescha, gultas u. t. pr. Puhru- un rudsu laulus nowehr-ejoht, ja nowehrteschana noteek ap Turgeem, warehs wismasak rehkinahht is-fehtahs fehklas wehrtibu.

Kâ ledus weegli un lehti usgla- bajams.

(Beigums.)

Pee slihteem siltuma waditajeem peeskaita: sahgu skaidas, semes-malku, fuhnas, spatus, pelus, smalki sakapatus eglu sarus, salmu ek-felus, lapas u. t. j. pr. Schihs paklahjas (1¹/₂ pehdu beesas) janolihdsina un zeeti jano-mihda. Tahdu beesu kahrtu sliktu siltuma wa-ditaju waijaga palikt apakschâ, lai ledus no apakschas nesahktu kust, un lai wafaru pahra-kais uhdens war nosuhktees. Preeksch tam apakschâ masa rene ja-eetaifa, lai uhdens war notezeht; bet tâ, ka gais3 newar eespeestees eekschâ. Ikkatra uhdens lahsite, kas paleek apakschâ, ir ledum skahdiga. Ja nu wis3 ir tâ idarihts, tad us paklahjahm jaleek fasahge-tee tschetrlantaine ledus gabali, zit3 pee zita, un til zeeti lohpa, kâ til ween eespehjams. Kad weena kahrtu ir pabeigta, tad ir atkal ohtra ja-krauj pirmajai wirsâ, un tâ arween tahlak, ka-mehr tschupa ir 6 lihds 7 pehdu augsta. Bet pee ikkatras jaun-eesahktahs kahrtas waijaga kahdas zellas eeraut, tâ ka tschupa beidsiht is-skatahs peh3 tohrna, kas apakschâ plats un augschâ aissween jo wairak schauraks. Ledus

tschupu uskraujoht jagreesch jo leela wehriba us tam, ka wisas schkirbas un plaismas teek kahr-tigi peepilditas un peebahstas ar sakalditeem ledus gabalineem jeb ar smalkahm un tihrahm sahgu skaidahm. Daschi bes tam wehl ledus tschupu falaisa ar uhdeni, lai safalst weenâ gabalâ. Sinams, tahda ledus kaudse gan wa-faras laikâ ilgaki stahw; bet kad ledus gabali janem ahra, tad ar zirwi jazeht, pee kam tad pulka smalku ledus gabalu aisskreen prohjam un isnihkt, un newar leelakus ledus gabalus isdabuht ahra. Dauds prahtigaki un labaki buhs, kad ikkatru schkirbu peepilda tikai ar smalkteem ledus gabaleem un ar smalkahm un tihrahm sahgu skaidahm. Tâ gais3 ne-eespee-disees eekschâ un ledus nekufih3. Ja nu tahdâ wihf3 (bes uhdens aplaistichanas) ledus kaudsi sagatawo, tad war wafaras laikâ it weegli is-nemt ledus gabalus, kas pagrabâ nolikti — kahdas 4 deenas warehs stahweht, kamehr iskufih3.

Kad nu kaudse ir galigi pabeigta, tad wehl par to jaruhpejahs, ka teek labi apkrauta „ar slihteem siltuma waditajeem“. Wislabaki preeksch tam der fuhnas, sahgu skaidas, pelus, spaki, sakapati salmi, semes-malka u. t. pr.; bet wineem waijaga buht tihreem un sauseem, jo ikkatri3 miklums ir skahdigs. Apsegam waijaga buht wis3aur 3 lihds 4 pehdu beesam un no paschas apakschas zeeti pee ledus nomih-ditam, tâ ka gais3 un flapjums newar tikt eek-schâ. Beidsiht, ja grib, war wehl bes tam apfegt ar garfalmem jeb ar lapahm un skui-jahm kahdas zellas beesi.

Ja nu ledu wafarâ grib isnemt ahra, tad ja-attaisa seemeka puf3, paschâ augschâ, zaurums. Tas wislabakais ir, kad riht3s un wa-lar3s zaurumu atdara, waijadfigo ledus gabalu isnem un tad atkal zeeti aistaisa, kâ bijis. Pagrabâ ledus jatur kast3, kurei zaurumi di-binâ, zaur kureem nokufuschais uhdens war notezeht. Wis3, ko grib auksti tureht, jaleek schini kast3 eekschâ. — Ja nu apdohmajam, zil weegli un lehti ledus usglabajams, un zil dauds labuma muhsu faimnee3ibâs un dsihw3 no tam zelahs, tad zeru, ka nebuschu wis

welti schihš rindinas rakstijis. — Pat Bez-
Sahtes semklohpibas skoblā uš schahdu
pat mihi usglabā ledu, kas stahw gandrihs
lihds pat jaunam ledum. Seedons.

Plawu mehslaschana.

Reti kur atradisees kahda fainneeziba, kur
tohp plawas pilnigi un kā peenahkās apkohp-
tas. Pat tahdās fainneezibās, kur lauki ir
deewāgan stipri mehsloti un seme labi eestrah-
data, tohp plawas usluhlotas, kā pa-
behni. Un tomehr lohpu bariba ir kat-
ras fainneezibas leelakā waijadšiba, un pla-
was ir tee fainneezibas semes gabali, kas,
ja tohs pareisi kohpj, sneeds ikkatram semkoh-
pim lehtu un spehzigu lohpu baribu. Schahda
plawu palaischana ir ari pee tam wainiga, ka
naw eespehjams doht skaidras šinas par panah-
kumeem plawu mehslaschanas šinā, kā tas ir
eespehjams — šihmejotees us laukeem jeb aramu
semi.

Pee plawu mehslaschanas wispirms jaluhko
uš tam, waj plawa flapja, faskahbusi jeb laba
un šaufa.

Slapjas un faskahbuschas plawas waijaga,
pirms tahs mehslas, nosaufinaht zaur grahw-
jeem, jo zitadi buhtu wisa mehslaschana par
welti un ne-atnestu nekahdus auglus. Skah-
bumu war no plawahm isdšiht ari zaur tam,
kad uswed smiltis, jeb wehl labaki, zaur meh-
slaschānu ar kalkeem. Ja plawas ir nosaufi-
natas un skahbums isdšihšs, waijag plawu meh-
sloht ar kompostu. Mehslaschana ar kompostu
ir gan dahrga, bet tomehr ir un paleek ta la-
bakā, ko til war plawai pasneegt. Tā kohpta
plawa, lai ta buhtu preeksch tam bijuši nesin
zil šlikta, war stahtees blakam labai, jo labai
plawai, un scho labumu war us preekschu us-
tureht zaur skunsts mehslas.

Plawahm wiswairak waijaga kali, fosfor-
slahbi un slahpekli, jo ta ir wiswajadšigakā
plawu augu bariba. Kali atrohdam seenā lohti leelā

mehrā (ja šadedšina seenu, tad pelnās atroh-
dāhs $\frac{1}{6}$ lihds $\frac{1}{5}$ kali), tāpat ari fosfor-slahbi,
kas semei naw nekad par dauds; beidsloht slah-
pekliš, ja tas ir augeem waijadšigā mehrā, wei-
zina lohti winau augšchānu.

Kali mehslas waram plawahm pasneegt wis-
labak zaur maltu Leopoldšhallera kainitu; fos-
for-slahbi zaur kaulu milteem un slahpekli zaur
Tschili salpeteri.

Plawas waijaga, pirms tahs mehslas, pa-
preeksch ar dselles ezeschahm kreetni ša-ezekt.
Tapehž ka kali waijaga seht lohti agri pawa-
fari, waijaga ezeschānu isdariht, zil ahtri ween
ir eespehjams.

Kainitu waijaga seht us katru puhra-weetu
kahdās 200 lihds 300 mahrzinas. Ar kainitu
reišā war seht ari kaulu miltus, kas jasehž 100
lihds 150 mahrzinas uš puhra-weetu. Ubeem
skunsts mehslas, pirms tohs issehž, waijaga
peejaukt klahk šaufu semi. Tschili salpetera
waijaga kahdās 50 mahrzinas uš puhra-weetu;
bet tam waijaga papreeksch peejaukt klahk 2
lihds 3 reis til deuds šaufas semes. Šimeh-
ginaschanas deht tapa 1879. gadā tahdā wihsē
mehslotas kahdās 4 puhra-weetas plawas. Uš
mehslotahm 4 puhra-weetahm isauga uš katru
10 birkawas seena; turpreti uš nemehslotahm
bij tai pašā plawā isaudšis til 7 birkawas un
30 mahrzinas uš katras puhra-weetas.

Bes tam wehl schē japeemin, ka no mehslas-
tahm plawahm dabu ne ween wairak seena, bet
seenam ir ari wairak usturas dakas, nekā tam,
kas audšis nemehslotā plawā. Mehslotahs
plawas seenam bij $12\frac{1}{4}$ procentes slahpekta,
turpreti nemehslotahs plawas seenam til $10\frac{3}{4}$
procentes. Pee ohtras šimehginaschanas isauga
uš nemehslotā plawas gabala 9 birkawas un
10 mahrzinas seena ar $8\frac{1}{2}$ proz. slahpekta,
un uš tilpat leela mehslotā plawas gabala is-
auga 15 birkawas seena ar $10\frac{3}{4}$ procentes
slahpekta.